

4121/2652

Az Iskolai Filmintézet diafilm sorozata

93.szám

VÖRÖSMARTY MIHÁLY ÉS KORA I.
/1800-1836/

Irodalomtörténeti sorozat: 22.

Készült: az 1955. évben.

Előzetes megjegyzés:

Vörösmartyról 3 diafilm készült:

1. Vörösmarty Mihály élete és kora. I. rész: 1800-1836.
2. " " " " II. " 1837-1855. /O.M. sorozat: 193.sz./
3. Vörösmarty és az utókor. /O.M. sorozat: 289. sz./

A szöveget úgy illesztettük össze, hogy a címek megmondása nélkül is kerek egészet alkossanak.

A kísérőszöveg természetesen rövidíthető vagy esetleg bővíthető a körülmények szerint. A zárójelbe tett szövegrészeket és adatokat nem szántuk előadásra, inkább arra valók, hogy a szaktanár meg tudja felelni a tanulóknak a filmmel kapcsolatos kérdéseire.

1. Vörösmarty Mihály arcképe. /Barabás Miklós rajza./

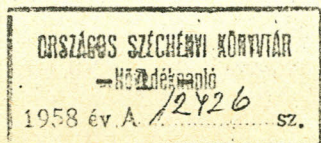
Vörösmarty Mihály a magyar reformkorszak irodalmi életének vezéregyénisége, költői nyelvünk újjáteremtője, a legnagyobb magyar alkotó tehetségek egyike. Nemcsak lángeszű alkotóművész volt, hanem példamutató egyéniség is. Személyes kapcsolatban állott korának csaknem minden nagy emberével, úgyhogy Vörösmarty életének tanulmányozása közben feltárul előttünk az egész reformkorszak élete.

2. Vörösmarty atyjának latinnyelvű feljegyzése Mihály születéséről

Képünk egy családi biblia hátlapját ábrázolja. Ide jegyezte fel a költő atyja, a Nádasdyak gazdatisztje latin nyelven: "Mihály született december 1-én délután 4 órakor 1800-ban. Megkereszteltetett Nadapon." A születés helyét - Nyéket - fölöslegesen tartotta megemlíteni. Nadap: Fejér megyei kisközség Nyék határában. /Az eredeti szöveg a következő: Michael natus primo decembris hora quarta a meridie, in Nadap baptizatus 1800./

3. Vörösmartyék lakóháza Nyéken.

Ebbe a házba költöztek Vörösmartyék nem sokkal Mihály születése után. Itt nevelkedett a költő 11 esztendőig. Édesapja barátságos, de csendes, hallgatag természetű ember volt. Édesanyja jószívű teremtés, a környék szegényeinek jótévője. Igen szépen dalolt, s a népdaloknak egy-egy elmés fordulatot adott.

Sok ismeretlen dalt lehetett tőle hallani, melyekről azt tartották, hogy mind ő maga költi. Mihály édesanyjától örökölte költői hajlamát.

4. A régi Székesfehérvár. /Rézmetszet./

Mihály 11 éves koráig szülőfalujában élt. Ekkor édesapja a fehérvári gimnáziumba iratta. Őt esztendőn át tanult ebben a történelmi levegőjű, ősi városban. Itt írta első verseit, az iskolai latin-tanulmányai hatására klasszikus formában.

5. A székesfehérvári gimnázium értesítője 1813-ból

A gimnázium értesítői arról tanuskodnak, hogy Vörösmarty Mihály mindvégig kitűnő előmenetelű, szorgalmas diák volt. A II. osztályban például - mint láthatjuk - a kitűnőek, az eminensek között is az első helyet foglalta el.

6. Pest-Buda 1817-ben

A hatodik gimnáziumot már Pesten végezte Vörösmarty. Ettől kezdve jobbára Pesten élt. Hogy szülei anyagi gondjain könnyítsen, magántanítást vállalt a tizenhatéves ifju. Ettől kezdve a maga erejéből tartotta fenn magát. 1817 tavaszán megrendítő fordulat áll be életében: meghal édesapja. Kénytelen állást vállalni, hogy özvegy édesanyján és testvérein segítsen. Perczel Sándor, dúsgazdag Tolna megyei földbirtokos három pajkos fia: Sándor, Móríc és Miklós nevelését vállalja magára. Nyelc esztendőn át fáradoz velük /1817-1822, 1823-1826/. A közbeeső évben patvarista, azaz joggyakornok a tolnai alispán mellett./

7. Virág Benedek, a fiatal Vörösmarty írói mintaképe

Ebben az időben Budán élt Virág Benedek, a kiváló deákos költő. Ő volt a fiatal Vörösmarty írói mintaképe.

8. Vörösmarty Virág Benedekhez írt ódájának kezdősorai

Első, nyomtatásban megjelent versében éppen Virág Benedeket üdvözli.

9. A Szépliteraturai Ajándék c. folyóirat címlapja

Ez az óda a Szépliteraturai Ajándék 1822-es évfolyamában látott napvilágot.

10-11. Börzsöny és a Völgység

1820-ban a Tolna megyei Börzsönybe költözött Vörösmarty tanítványjaival. Börzsöny környéke költőnek való, festői vidék; még szebb volt hajdanában, amíg duslombu erdőkoszoru övezte. Sokat merengett itt, a gyönyörű Völgységben a fiatal Vörösmarty; költeményeiben is nem egyszer megörökítette ifjusága tündérvilágát.

12. A börzsönyi Perczel-kuria

Ebben a kuriában lakott Perczel Sándor bájos leánya, Etelka,

Finom, nőies lény, több mint egy évtizeden át ihlette a fiatal költőt.

13. Vörösmarty lakóháza Börzsönyben

Vörösmarty és fiatal tanítványai nem a családi kuriában laktak, hanem ebben a gazdasági épületben. Vörösmarty az emeleten lakott, a dőlt keresszettel megjelölt sarokszobában.

14. Vörösmarty három epigrammája tanítványaihoz

A Perczel-család levelezéséből és Perczel Mór visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy mintaszerű buzgalommal látta el nevelői tisztét. Tanítványaihoz intézte ezt a három lelkesítő hangú epigrammát.

15-16. Várom a Mecsek tövében

A költő nagyon szeretett kirándulni. Harminc-negyven kilométerre laktak a Mecsek-hegység lábától; feltehető, hogy látta e festői várrömet. - Arra már biztos adatunk van, hogy a szigetvári romokhoz ellátogatott tanítványaival. Kétségtelen, hogy költői képzeletére hatalmas erővel hatottak a középkori lovagvilág és a hősi magyar múlt emlékei.

17. Shakespeare arcképe és névalírása

Perczel Sándor szép könyvtárában és környékbeli barátai révén is értékes könyvekhez jut a költő. Nevezetesebb olvasmányai ebben az időben: Zrinyi, Mikes, Kazinczy, Homérosz, Tasso, Schiller, Goethe és Shakespeare. A fiatal Vörösmarty képzeletvilágát Shakespeare szabadította fel. Találónan mondja Toldy Ferenc: "Lelke lángot foga a génusz erejével". /Aesthetikai levelek. 1827./ Műveit a Schlegel-testvérek német nyelvű fordításában olvasta. Levelezéséből látjuk, mekkora élmény erejével hatott rá Shakespeare lángelméje. Fiatalkori eposzainak vérengző, komor alakjai Shakespeare királydrámáiból lépnek elő, a brit költő tündérvilága pedig a Csongor-és Tündében válik tökéletesen magyarrá. Shakespeare élete végéig foglalkoztatta Vörösmartyt. Le is fordította Julius Caesar-ját, majd élete utolsó éveiben a Lear király-t.

18. Anonymus szobra Budapesten

Anonymus Gestájának kiadása /1746/ a honfoglalás felé fordította költőink figyelmét. Többben is szerettek volna eposzt írni Árpádról, így Ráday Gedeon, Bacsányi János, Virág Benedek és Csokonai Vitéz Mihály, de valamennyien megtorpantak a roppant feladat előtt. Vörösmartyt nem riasztotta vissza Anonymus mondai anyagának csekély volta. A hiányzó mitológia pótlására felhasználta Aranyosrákosi Székely Sándor: Székelyek Erdélyben c. eposzát; innen vette Hadur nevét. Tanulmányozta a világirodalom nagy eposziróit is, Homéroszt, Tassót, Vergiliust, kedves Zrinyijét, és fényes teremtő képzeletével megalkotta a félszázad óta áhitott hősi eposzt: a Zalán futását.

19. A "Zalán futása" első kiadásának címlapja

A Zalán futása 1825. augusztusában jelent meg. Ez volt szerzőjének első nagyobb műve, amely a nyilvánosság elé került, és egyszeriben ismertté tette nevét.

20. Vörösmarty ügyvédi oklevele

Vörösmarty bámulatraméltó energiával használta fel fiatal éveit. Bár veleszületett hajlama a költői ábrándozás felé vonta, fásasztó nevelősködése mellett több nyelven művelődött, s ugyanakkor folytatta és be is fejezte jogi tanulmányait, jóllehet ekkor már sejtette, hogy nem sok ~~hasznukat~~ fogja látni. Ügyvédi oklevelét 1824. december 20-án szerezte a pesit egyetemen. /Az érdekes okiratot sok más becses emlékekkel együtt a Magyar Tudományos Akadémia kéziratgyűjteményében őrzik./

21. A régi Belváros

Tolna megyei joggyakorlata után már Pesten és Budán él Vörösmarty. Ez a képünk a régi Belváros hangulatát idézi.

22. A budai hegyek

A tanítás és az alkotó munka fáradalmait egy-egy kellemes kirándulással pihente ki a fiatal költő. Képünkön kedves kirándulóhelyét, a Zugligetet láthatjuk, a háttérben a budai hegyekkel.

23. Kisfaludy Károly arcképe

Vörösmarty egyetemi évei alatt erősen megélnékül az irodalmi élet az ország szívében. A fiatal írók vezére Kisfaludy Károly, aki 1819-ben aratja első színpadi diadalait, néhány év múlva pedig vig novelláival és nővelői hívei népes taborát. Az ifjú Vörösmarty is csatlakozik hozzá és csakhamar egyik vezető tagjává lesz az Aurora körnek.

24. Az Aurora 1825. évi kötetének címlapja

Az Aurora-kör Kisfaludy Károly irodalmi zsebkönyvétől nyerte nevét. Ide irtak a fiatal írónemzedék legkiválóbb tagjai. Vörösmarty műveinek jórésze is az Aurorában látott először napvilágot.

25. "A honfoglalás". Munkácsy Mihály festménye

A "honfoglalás" eposzának megírásával egyszeriben Vörösmarty lett a nemzet elismert eposzköltője. Az olvasóközönség igényelte a további hőskölteményeket, a költő pedig egymásután dolgozta fel történelmünk hősi mozzanatait. Következő képeink Vörösmarty eposztémáit szemléltetik.

26. László király küzdelme a leányrabló kunnal. /Kimmach László festménye./

"Cserhalom" c. kiséposzában László király diadalmas küzdelmeinek állít emléket.

27. Az egri nők, Székely Bertalan festménye

Egy másik művében Eger várának hősi védelmét énekli meg.

28. "Széplak", /Fényképfelvétel/

"Széplak", "Tündérvölgy" és a "Röm" c. kisebb eposzai Vörösmarty romantikus képzeletének hol szeszélyes, hol megdöbbentő játéka. "Széplak" megírására nyilván a széplaki rom ihlette, amely 1-2 kilométernyire terült el bözsvényi lakásától.

29. Tündérvölgy. /Egykoru illusztráció/

A "Tündérvölgy" c. kiséposz teljesen a képzelet játéka. Képükön két hős: Csaba és Döngöre halálos párbajt vív a gyönyörű Jeve kezéért. Döngöre tudja, hogy Jeve Csabát szereit és a viadal közben ervul Jevére is dárdát vet. A lányt "a Nap ragyogó fia" ragadja el a véres tett színhelyéről, Csaba pedig elejti álnek vetélytársát.

30. Véd és Romisten harca

"A rom" c. kiséposz az enyészet erejét példázza. E műhöz Haranghy Jenő festőművész készített nyolc szép illusztrációt /1940 körül/. A képen Rom és Véd harcát jeleníti meg.

31. Tihamér és Enikő találkozása. /Egykoru illusztráció/

Ez a kép A két szomszédvár legdrámaibb jelenetét ábrázolja: Sámson Tihamér, miután párbajban megölte a két Káldor-fiút és apjukat, bemegy a várukba. Találkozik Káldor Enikővel, felüti sisakrostélyát, a leány pedig borzadva ismeri fel a jüvevényben családjá kiirtóját.

32. A Tudományos Gyűjtemény címlapja. /1828/

Vörösmarty ügyvédi oklevélének megszerzése után egy ideig nem tudta eldönteni, milyen pályára lépjen. Tehetsége és sikerei az irodalom felé vonzották, ez azonban akkor Magyarországon nem biztosított megélhetést. Maga Kisfaludy Károly, az 1820-as évek legnépszerűbb novella- és drámaírója is alig tudott megélni az irodalomból. A költő már-már ügyvédként akart letelepedni Székesfehérvárott, ekkor azonban Károlyi könyvkiadó felkérte őt a Tudományos Gyűjtemény szerkesztésére. Ez volt akkoriban az egyetlen komolyigényű tudományos folyóiratunk. A szerkesztői tiszteletdíj biztosította a szerény megélhetést, ezért Vörösmarty elfogadta az ajánlatot. Öt éven át /1828. januárjától 1832. decemberéig/ szerkesztette a folyóiratot.

33. Kisfaludy Károly halálos ágyán. /Körülötte balról-jobbra: Bajza, Toldy és Vörösmarty./ Barabás Miklós rajza.

Kisfaludy Károlyt fiatalon, alkotóerejének teljességében ragadta el a tüdővész 1830-ban. Halálos ágyán is a haladás eszméjének terjesztésére buzdította tanítványait. Az irodalmi vezérséget Vörösmarty, Bajza és Toldy Ferenc írói triumvirátusa

vette át. Kiadták Kisfaludy munkáit, eszmei hagyatékának ápolására pedig 1836-ban megalapították a Kisfaludy-Társaságot.

34. Bajza József arcképe

Bajza József /1804-1858/, Vörösmarty barátja és küzdőtársa, félelmetestollu kritikus volt. Elszántan védelmezte az irodalom és a tudomány szabadságát egyes főurak illetéktelen beavatkozási kísérleteivel szemben.

35. Toldy Ferenc arcképe

Toldy Ferenc /1805-1875/ az elsők egyike volt, aki felismerte Vörösmarty költői nagyságát. Aesthetikai levelek Vörösmarty Mihály epikus munkáiról c. kötetében /1827/ megállapítja, hogy Vörösmarty költeményei az újabb magyar irodalom figyelemre legméltóbb alkotásai közé tartoznak.

36. A "Csongor és Tünde" első kiadásának címlapja

1831-ben jelent meg Vörösmarty egyik főműve, a Csongor és Tünde; színre azonban csak 1879-ben került.

37. Vörösmarty Mihály műveinek első gyűjteményes kiadása /1833/. Az I. kötet belső címlapja

Hárminchároméves volt Vörösmarty, amikor műveinek első gyűjteményes kiadása megjelent. E háromkötetes művével elnyerte az Akadémia 1834. évi nagyjutalmának felét. /A másik felét Kisfaludy Sándor kapta meg./

38. Szilágyi és Hajmási. /Egykoru illusztráció/

A legszebb vers-illusztrációk egyike Vörösmarty: "Szilágyi és Hajmási" c. balladájához készült. Két magyar daliáról szól ez a regényes történet. Rabságukban megszánja őket a szultán leánya, kiszabadítja és maga is velük szökik. A két magyar vitéz halálos bajt viv a szépséges leányért.

39. Árpád. /Egykoru illusztráció/

Ez a kép együtt jelent meg Vörösmarty: Árpád pajzsraemeltetése c. epigrammájával. A vers alcíme /Egy kép alá/ azt sejteti, hogy ezuttal a vers készült a képhez. Idegen származású festő alkotása, idegenszerűen is hat.

40. Zalán követe Árpádnál. /Egykoru illusztráció/

A Zalán futása illusztrációja azt a jelenetet ábrázolja, amikor Árpád vezér hadat üzen Zalán fejedelemnek.

41. Zrinyi a költő. /Egykoru illusztráció/

Igen jellemző kép: Zrinyit, a költőt jeleníti meg igazi romantikus felfogásban, amint a török ostromló sereg bombazáporától körülveve, rendithetetlen nyugalommal verselget.

42. Vörösmarty iróasztala

Vörösmarty csaknem teljes életében anyagi gondokkal küzdött. Már tuljutott élete felén s Magyarország első költőjének számított, mikor végre - ugy a harmincas évek derekán - könyvszekrényt és iróasztalt vehetett, ezt is csak használt állapotban. Gyulai Pál feljegyzí, hogy ez a nagy ember milyen gyermekek örömmel mutogatta barátainak - az ő igazi iróasztalát...

43. Széchenyi István arcképe

Széchenyivel sűrűn találkozott Vörösmarty az Akadémián, amelynek kezdettől fogva tagja volt. Széchenyi nagyraértékeltte Vörösmarty Mihályt, családi körében is szívesen látta. Az ő szavára fordítja régi dicsőségünk énekese az előttünk álló korszerű feladatok felé a figyelmet. Széchenyi nyomán hirdeti Vörösmarty, hogy tettel, munkával, alkotásokkal kell szolgálnunk a hazát, az ő nyomdokain haladva küzd hol szenvedélyes, hol gunyos hangon a közéletünkben tapasztalt hibák ellen. /Liszt Ferenchez, A sors és a magyar ember, Jólát./

44. A Szózat eredeti fogalmazványa. /Kézirat./

A harmincas évek derekán írja meg Vörösmarty a Szózatot, amely hatalmas erővel hirdeti az erejének tudatára ébredt nemzet önbizalmát. Megfigyelhetjük a költő küzdelmét a tökéletes kifejezésért. Az első fogalmazványban a kezdő sor így hangzik: Hazádhoz, mind szemedhez Tarts hiven ő magyar. A végleges megfogalmazásban megtalálta Vörösmarty a remek szót, amely tökéletesen érzékelteti a Szózat alapérzését: rendületlenül!

45. Egressy Béni arcképe

A Szózatnak hatalmas visszhangja támadt. Kossuth "velőkig hatónak" nevezte egyik cikkében, és csakhamar nyilvános pályázatot irtak ki megzenésítésére. A pályázatot Egressy Béni nyerte meg.

46. A Szózat kottájának címlapja

1843-ban énekelték először Egressy gyönyörű dallamát a Nemzeti Színház színpadán. Képünk a Szózat kottájának első kiadása.

47. Vörösmarty Szózata husz nyelven. /Képösszeállítás/

A Szózat szépsége az idegen anyanyelvű olvasókat is magával ragadja. Egymásután fordítják le idegen nyelvekre, s ma már husz nyelven hirdetik Vörösmarty szavai a magyar nemzet törhetetlen életakarátát.

